

De vroege jaren van de Boerderij van Houtman

door Harry van der Voort

In 1988 verscheen in *Eigen Perk* een artikel van M. Cramer en J. Lamme over de boerderij van Houtman aan de Langestraat 103 en Zon en Maanstraat 2-8. De in dit artikel beschreven bewoningsgeschiedenis wordt door mev. Westermann in haar boekje *De Boerderij van Houtman* overgenomen en aangevuld. Zij stelt tevens dat Wessel ten Dam degene is geweest die na de dorpsbrand van 1766 het huidige huis heeft laten bouwen. In geen van beide publikaties is iets terug te vinden over de geschiedenis van dit huis vóór de dorpsbrand.

Bij mijn onderzoek naar de huizen van Hilversum zijn gegevens over het huis van voor 1766 aan het licht gekomen. Ook kon ik vaststellen dat Wessel ten Dam niet degene is geweest die het huis heeft laten herbouwen, maar zijn vader Jan ten Dam.

De oudste vermelding

De oudste vermelding die met zekerheid over dit huis kon worden gevonden dateert uit 1731. De weduwe van Hendrik Teunisz. van Os was toen de eigenaresse en verhuurde het. Zelf woonde zij in een huis aan de Havenstraat. Na haar dood erfde haar zoon Steven Hendriksz. van Os het huis, die het evenmin zelf bewoonde. Hij was eigenaar en bewoner van een van de kapitale boerderijen die langs de Emmastraat stonden, en zal de boerderij van Houtman net als zijn moeder verhuurd hebben.

Aanvankelijk wordt het omschreven als een huis met schuur, maar in 1738 blijkt dat er twee schuren bij het huis horen. In dat jaar had Jan Perk van die twee schuren een huis laten maken. Het is tot nu toe de enige vermelding van dit tweede huis. Op de lijsten van de in de dorpsbrand van 1766 afgebrande huizen komt dit tweede huis niet meer voor, terwijl de omliggende huizen wel allen als verbrand worden vermeld. Evenmin wordt er melding van gemaakt toen Jan Perk in 1768 al zijn huizen en landerijen

aan zijn zoon Jan Perk en schoonzoon Pieter Bosdam verkocht. Het tweede huis op het erf van de boerderij van Houtman moet dan al afgebroken zijn geweest.

Verbrand in de dorpsbrand

Terug naar de boerderij van Houtman. In 1749 erfde Hendrik Rinkel het, en was de eerste eigenaar die het mogelijk zelf bewoonde. Hij heeft waarschijnlijk niet zelf meer meegemaakt dat het in 1766 in de dorpsbrand afbrandde. De voogden over zijn kind deden namelijk de aangifte van de geleden schade. We kunnen dus aannemen dat Hendrik Rinkel toen al was overleden.

Op 17 januari 1769 kocht Jan ten Dam, schout van 's-Graveland, het erf van het afgebrande huis. Pas rond 1777 werd Wessel ten Dam, schout van Hilversum, na het overlijden van zijn vader Jan ten Dam eigenaar. Het was dus Jan ten Dam die de boerderij van Houtman liet herbouwen.

De herbouw

Op het erf van de afgebrande boerderij van Houtman lagen na de brand, naast een grote hoeveelheid stenen, ook nog drie staande en drie liggende ijzeren platen, 20 ankers en 30 paar hengsels. Deze magere gegevens laten het toch toe iets te zeggen over het afgebrande huis. De drie staande en drie liggende platen doen vermoeden dat het huis drie stookplaatsen heeft gehad. Dit lijkt erop te wijzen dat de boerderij van Houtman voor de brand in drie woningen opgedeeld is geweest.

De 20 ankers waren groot genoeg, niet alleen om de brand te overleven, maar ook om met name genoemd te worden bij de verkoop aan Jan ten Dam. Het zullen dan ook de muurankers zijn geweest, waar de kapconstructie op stond. De zichtbare delen van deze muurankers zijn vaak in fraai siersmeedwerk uitgevoerd. Aan beide einden van een zolderbalk hoort een muuranker, zodat er 10 balken in het afgebrande huis waren. De

zolderbalken als onderdeel van de kapconstructie worden in oude kappen van huizen meestal met een onderlinge afstand van 10 voet (ca. 3,7 m) aangebracht. De eerste balk ligt net achter de voorgevel en de laatste net voor de achtergevel. De lengte van de afgebrande boerderij van Houtman was dus rond de dertig meter, ongeveer evenveel als de lengte van het huidige pand.

De 30 paar hengsels geven aan dat de afgebrande boerderij van Houtman 30 luiken heeft gehad. De huidige boerderij heeft 26 luiken. In de loop der tijd zijn er door verbouwingen twee ramen (dus 4 luiken) blijkaar verdwenen.

Voorzichtig kunnen we nu concluderen dat de boerderij van Houtman even groot is als zijn afgebrande voorganger, en derhalve na de brand op de oude fundering is herbouwd.

De Koepel

Waarom kocht Jan ten Dam nu uitgerekend dit huis, de boerderij van Houtman? Hij bezat al het huis aan de overkant op de hoek van de Langestraat en de Herenstraat. Wonen in beide huizen deed hij waarschijnlijk nooit: hij woonde in 's-Graveland.

Het huis op de hoek Langestraat-Herenstraat deed waarschijnlijk dienst als woning voor zijn zoon Wessel. De boerderij werd altijd verhuurd.

In het voorgaande is besproken dat Jan Perk korte tijd een huis had naast de boerderij van Houtman op hetzelfde erf. Rond de boerderij was dus flink veel ruimte. Door nu het erf van de afgebrande boerderij te kopen kon Jan ten Dam een theekoepel aanleggen. Iets wat hij niet kon doen bij zijn huis aan de overkant. Deze koepel moet tot in de 19e eeuw zijn blijven bestaan en heeft verder altijd, als 'overtuin' bij het huis aan de overkant behoord.

Bronnen

Cramer, Max en Jan Lamme, 'Huis met historie. Langestraat 103, Zon en Maanstraat 2-8', in: *Eigen Perk* 1988, p. 51-60.

Westermann, L.J., *De boerderij van Houtman*, Hilversum, 1991.

Over de restauratie van het pand: *Eigen Perk* 1989, p. 30-31 en 94-95; *Eigen Perk* 1990, p. 56 en 92-93.

Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek, Archief van het Dorpsbestuur van Hilversum, inv.nr. 248; Oud Rechterlijk Archief van Hilversum, inv.nr. 3268.

